РОЛЬ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У СТРАТЕГІЇ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ЖИТТЄТВОРЧОСТІ ОСОБИСТОСТІ

THE ROLE OF PRESCHOOL EDUCATION IN THE STRATEGY OF FORMING CULTURE VITAL CREATIVITY OF PERSONALITY

Наталія Богданова
Nataliya Bogdanova

Анотація

У вибудовуванні стратегії життєтворчості особистості фундаментальну роль відіграє дошкільна освіта, яка у гармонійному поєднанні з сімейним вихованням здатна закласти підвалини для подальшого формування здатностей до творчої самоідентифікації і самореалізації. Дошкільна освіта створює підґрунтя для реалізації основного принципу розвитку особистості, а саме її цілісності і гармонійності. Відбувається це в процесі первинної адаптації і соціалізації дитини, прищеплення їй поваги до національної і загальнолюдської культури, введення її в первинні комунікативні середовища і ситуації, які сприяють розвиткові здатностей до взаєморозуміння і взаємоповаги, толерантності і взаємопідтримки.

Annotation

In the upbuilding of strategy of vital creativity of personality the fundamental role is played by preschool education that is in harmony with the family education can lay the foundation for further development of abilities for creative self-identification and self-realization. Preschool education creates the basis for the implementation of the basic principle of personal development, namely, its integrity and harmony. This is the primary adaptation and socialization of the child, instilling in her a respect for national and universal culture, its introduction into the primary communication medium and the situation that contribute to the development of the ability to understanding and respect, tolerance and mutual support.

Ключові слова: дошкільна освіта, дитина, навчально-виховний заклад, творча особистість.

Keywords: preschool education, child, educational institution, creative personality.

Вступ

Проведення реформ, побудова громадянського суспільства неможливі без розвитку духовності. Пріоритетною сферою інтелектуального, культурного, духовного, соціального, економічного розвитку суспільства і держави є освіта. Завдяки новітнім інноваційно-гуманістичним і особистісно-орієнтованим педагогічним методикам освіта перетворюється на необхідний елемент людського життя. Готовність до творчості – найвищий показник освіти і культури. Освіта долучає людину до культурного середовища суспільства і людства, а також надає їй змогу реалізувати свої внутрішні прагнення та творчу енергію.

Фундаментальну роль у вибудовуванні стратегії життєтворчості особистості відіграє дошкільна освіта, яка у гармонійному поєднанні з сімейним вихованням здатна

закласти підвалини для подальшого формування здатностей до творчої самоідентифікації і самореалізації.

До проблеми дошкільної освіти у стратегії формування культури життєтворчості особистості зверталася ціла плеяда вітчизняних та зарубіжних науковців, які представляли різні галузі знання засвідчили глибину і масштабність цієї проблематики. Зокрема, теоретичним підґрунтям дослідження стали наукові ідеї таких вчених як Н.Міхіна, А. Богуш, Н. Лисенко, О. Колушова, Г. Гуменюк, О. Матвійчук та інших дослідників.

1. Теоретичне обґрунтування дослідження

Незважаючи на об'ємний пласт літератури, означена проблематика все ще не має остаточно визначених контурів. Досить дискутивно осмислюється роль дошкільної освіти у стратегії формування культури життєтворчості особистості. З огляду на актуальність і недостатню наукову розробку цих питань ми обрали зазначену проблематику в якості предмета самостійного теоретичного дослідження.

Мета дослідження – в результаті здійснення соціально-філософського аналізу визначити роль дошкільної освіти у стратегії формування культури життєтворчості особистості.

Одним з ключових життєвих етапів формування особистості людини є дитинство, в якому закладаються базові психологічні і світосприйняттєві характеристики, завдяки яким у подальшому людина набуває здатності до свідомої творчої діяльності. На цьому етапі разом з сімейним вихованням (розглянутим нами в попередньому розділі) та у комплексі з ним значну роль в стратегії подальшого формування життєтворчості особистості відіграє дошкільна освіта. «На сучасному етапі розвитку суспільства набула значення прагматизація та конкретизація формування духовної парадигми розвитку дітей дошкільного віку. Це передбачає визнання пріоритетними виховання морально-етичних норм, оволодіння гуманістичною методологією, розвитку шляхетності у вихованні дітей дошкільного віку [1, с. 21]». Саме на цьому ранньому етапі життєтворчої адаптації та соціалізації дитина набуває первинних соціокультурних, світоглядно-ціннісних смислів та моральних орієнтирів, які в подальшому визначатимуть розвиток і процес самореалізації її особистості.

Найнеобхіднішим стратегічним завданням дошкільної освіти в цьому ракурсі є забезпечення умов безконфліктного, природного, відповідного до місцевих соціокультурних реалій входження дитини в світ смислів і значень, важливих для подальшого її пізнавального, морального та естетичного розвитку.

«Дитинство – це період народження і становлення особистості з її майбутніми духовними і моральними цінностями, період пізнання соціуму та її величності Людини; відкриття дитиною царини Життя на планеті Земля в усьому його розмаїтті, з усіма його позитивними і негативними проявами; це перші кроки навчання; це жадоба знань, це перші радощі та перші розчарування… Це нарешті фундамент становлення громадянина і патріота своєї країни [2, с. 27]».

2. Роль дитячого дошкільного розвитку в становленні особистості

Різні психологічні школи по різному оцінюють значимість періоду дитячого дошкільного розвитку для подальшого становлення і реалізації особистості. «Окремі психологи пов'язують статус дошкільного дитинства з тим, що в його межах формуються тільки передумови тих чи інших людських здібностей, інші акцентують увагу на розвитку універсальних людських здібностей [2, с. 27]». Однак з точки зору

розвитку духовного потенціалу особистості цей період ні в якому разі не можна недооцінювати, адже саме тут дитина вперше вступає в міжособистісне комунікативне середовище, де засвоюються первинні особистісні якості, які в подальшому визначатимуть потенціал і культуру життєтворчості особистості. У зв'язку з цим, дошкільна освіта як засіб формування аксіологічного підґрунтя особистісної діяльності повинна розглядатися як стратегічна галузь духовного виробництва в будь-якому соціокультурному середовищі, адже його цілісність, зокрема, залежить від того, наскільки його члени відчувають взаємозалежність, взаємонеобхідність, взаємоповагу і взаємотерпимість, тобто якості, які прищеплюються дитині протягом її перших дій та вчинків в колективі, завдяки прикладам, що вона отримує, спостерігаючи за діяльністю вихователів і однолітків.

Ще одним завданням дошкільної освіти, яке з огляду на формування культури життєтворчості особистості носить стратегічний характер, є прищеплення дитині і виховання в ній почуття спорідненості з первинними національними культурними смислами та цінностями. Саме в цьому дитячому віці закладається основа відчуття соціокультурної вкоріненості, причетності до певних групових, колективних, національних переконань і ідеалів, які в подальшому стають необхідним елементом культури життєтворчості людини. Саме на їх основі відбувається самоідентифікація особистості, її самореалізація згідно з певними національними і загальнолюдськими світоглядними, ціннісними, релігійними, моральними, естетичними, сімейно-побутовими та іншими орієнтирами.

«Становлення людської особистості відбувається на ґрунті генетичних національних якостей. Джерелом пізнання цих якостей є національна культура, адже саме в ній відображено: інтереси, мрії, уподобання народу, його духовне, трудове, політичне життя. Відповідаючи психічним особливостям дитини, вона може спонукати розвиток її природних нахилів.

Людство виробило спільну для всіх народів форму духовності – національну культуру. Як одухотворена особистість, дитина пробуджується разом з відкриттям культурної спадщини рідного народу. Сьогодні у переважній більшості сімей втрачено національні традиції, звичаї, тож для багатьох малюків дитячий садок стає першим осередком залучення до духовних скарбів своєї нації. Національний садок забезпечує етнізацію особистості, тобто природне входження дитини в духовний світ і традиційне життя народу, в загальнолюдську культуру [3, с. 15-16]».

У зв'язку з цим значення дошкільної освіти, особливо в умовах сучасної кризи сімейного культурного виховання, дуже зростає, адже цінності, прищеплені в дитинстві, закладають фундамент, що визначає стратегію розвитку можливостей особистісної життєтворчості людини протягом всього життя.

Одним з ключових завдань дошкільної освіти є первинна соціалізація дитини та створення сприятливого комунікативного середовища, яке подає один з перших прикладів спілкування з іншими членами суспільства, оцінки поведінки іншої людини та оцінки власних дій через сприйняття дій «Іншого».

Дошкільний навчально-виховний заклад забезпечує дитину першими можливостями колективної творчості, першим досвідом конкуренції і взаємодії, першими прикладами толерантності. Все це створює передумови та сприятливий клімат для формування основ особистості, яка здатна буде, проявляючи значні духовно-вольові зусилля і морально-етичну принциповість, самоідентифікуватися та самоствердуватися як активний суб'єкт життєтворчості.

3. Дошкільний заклад та забезпечення первинних форм дитячої творчості

Отже, дошкільна освіта ставить перед собою мету, як забезпечити первинні форми дитячої творчості достатнім пізнавальним і ціннісним дидактичним та педагогічним рівнем, так і закласти інтегральні якості, на основі яких в подальшому вибудовуватиметься цілісна, творча особистість.

Зокрема, велика значимість надається сформованості у дошкільнят таких якостей:

– ціннісне ставлення до природи і однолітків;

– розвиток здібностей визнавати переваги і чесноти у діяльності однолітків та здобувати уроки з недоліків;

– цілеспрямованість в готовності до майбутньої освітньої діяльності в школі, зокрема сформованість навчальної мотивації [4, с. 59].

Наявність таких якостей у дитині, з одного боку, свідчить про успішність процесу первинної соціалізації і життєтворчої адаптації, а з іншого – являє собою необхідне психологічне та соціокультурне підґрунтя для продовження подальшого навчання і колективної діяльності у школі.

Велика відповідальність щодо забезпечення необхідного психологічного клімату та педагогічно-дидактичного упорядкування процесу формування особистості дитини лежить на професійних вихователях, які окрім застосування новітніх гуманістичних педагогічних методик, завжди повинні пам’ятати про те, що вони самі є для дітей прикладами для наслідування, іноді навіть такими ж важливими, як і члени сім’ї.

«Педагог повинен не тільки реалізовувати сучасні особистісно-орієнтовані підходи до розвитку соціальної компетентності дошкільнят, але й демонструвати значення для них гуманістично-моральних норм, з урахуванням вікових та особистісно-психологічних особливостей дитини, постійно насичувати її соціальний досвід відповідним змістом, відповідати системі цінностей, що реально існує в суспільстві [1, с. 21]». Успішна реалізація стратегічних завдань дошкільної освіти можлива лише за умови індивідуального підходу до потреб, мотивацій, психічних особливостей і активно-діяльних проявів кожної дитини. Тільки в такому випадку стає можливим виконання функції дошкільної освіти, яка полягає у створенні універсальних, інтегральних світоглядних і психологічних основ розвитку майбутньої культури життєтворчості особистості дитини.

Одним з найважливіших впливів, які чинить система дошкільної освіти на формування культури життєтворчості особистості, це актуалізація для дитини такого явища, як самооцінка. Здатність до оцінки власних дій, вчинків, думок є одним з перших кроків до особистісної самоідентифікації. Саме дошкільний навчально-виховний заклад може створювати таке колективно-комунікативне середовище, в якому на основі спілкування і взаєморозуміння діти у змозі здійснювати первинну рефлексію щодо самих себе.

Загальновідомо, що сфера самосвідомості є однією з найважливіших у структурі особистості. Тому цілком природно, що зміни, які відбуваються в особистості дитини, не можуть не відбитися на її самосвідомості. «Одним із показників самосвідомості на кінець дошкільного та початок молодшого шкільного віку є зміни в самооцінці дітей. Поява нової, більш об’єктивної самооцінки – вагомий компонент особистісної зрілості дітей для шкільного навчання, а її прояви в спілкуванні та діяльності дітей, в усвідомленні себе і своїх можливостей виступають показниками, що дозволяють зрозуміти, на якому рівні зрілості, а отже й готовності до школи, знаходиться дитина [5, с. 76]». Оціночне ставлення до себе та уміння оцінити свої сили і можливості, вміння поставитись до себе критично, «примірити» свої сили до завдань та вимог навчально-виховного процесу, вміння самостійно поставити перед собою ту або іншу задачу

відіграє важливу роль і у своєчасному прийнятті внутрішньої позиції школяра, і у розвитку особистості дитини зокрема.

Висновки

Таким чином, основними стратегічними завданнями дошкільної освіти з метою формування первинних здатностей життєтворчості особистості як адаптаційних і соціалізаційних чинників дитини можна виділити такі напрями діяльності:

- розвиток здатності дошкільника сприймати себе в контексті відносин з іншими людьми;
- формування потреби в контактах з оточуючими людьми;
- виховання соціальних мотивів спілкування;
- гармонійне поєднання різних засобів спілкування;
- збагачення досвіду спілкування;
- формування соціальних якостей особистості [див.: 6, с. 60-61].

І, звичайно ж, одним з ключових стратегічних завдань дошкільної освіти, виконання якого забезпечує головний критерій сучасного освітнього простору – цілісність і спадковість, є підготовка дитини до подальшого навчання та виховання в школі. Світоглядний, ціннісний, соціокультурний фундамент, закладений в дошкільному навчально-виховному закладі освіти, стає не просто допоміжним засобом у подальшій шкільній діяльності, він грає визначальну роль щодо адаптаційних і соціалізаційних характеристик особистості дитини, формує мотиваційні підвалини подальшого навчання, поведінки, самореалізації.

Таким чином, дошкільна освіта є першим рівнем освіти, на якому лежить відповідальність щодо забезпечення цілісності і спадкоємності освітнього простору особистості, адже саме тут формуються первинні мотивації і прагнення пізнавального, морального і естетичного характеру, які в майбутній освітній діяльності будуть визначати життєтворчі можливості людини. Варіант дослідження ролі дошкільної освіти у стратегії формування культури життєтворчості особистості, запропонований у статті не вичерпує всіх аспектів цієї проблеми. Завданням у подальших дослідженнях цієї актуальної теми є проблема взаємодії сім'ї і дошкільних закладів у вихованні дитини.

Література

1. Міхіна Н. О. Формування духовних цінностей та морально-етичних норм у дітей / Наталія Міхіна // Нива знань. – 2008. – № 4. – С. 21-23.
2. Богуш А. Дошкільне дитинство: його сьогодення і майбутнє / Алла Богуш // Гуманістичний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»: Науково-теоретичний збірник. – Переяслав-Хмельницький, 2008. – Випуск 14. – С. 27-30.
3. Лисенко Н. В. Педагогіка українського дошкілля: У 2-х частинах: Навчальний посібник / Н. В. Лисенко, Н. Р. Кирста. – К.: Вища школа, 2006. – Ч. 1. – 302 с.
4. Колушова О. П. Опыт исследования проблемы преемственности между детским садом и школой / О. П. Колушова // Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи: Матеріали ІІІ Міжнародної науково-практичної конференції. – Хмельницький: ХНУ, 2005. – С. 55-61.
5. Гуменюк Г. В. Особистісна зрілість дошкільника як передумова самореалізації школяра / Г. В. Гуменюк // Гуманістичні універсалії освітнього простору: можливості для самореалізації особистості: матеріали Всеукраїнської конференції 28-29 вересня 2007 р. /

За ред. Г. О. Балла і Н. А. Бастун. – Житомир: Видавництво ЖДУ імені І. Франка, 2007. – С. 74-80.
6. Матвійчук О. Соціальний розвиток як складова становлення життєвої компетентності дошкільника / Ольга Матвійчук, Лідія Курило // Реформування дошкільної освіти та становлення життєвої компетентності дошкільника: Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (28-29 травня 2008 р.) / За ред. І. Ю. Філіппової. – Луцьк: РВВ «Вета» Волинського національного університету імені Лесі Українки, 2008. – С.59-62.

Information about author:
Nataliya Bogdanova – Professor, Ukrainian Engineering and Pedagogical Academy, Slovyansk, Ukraine. E-mail: bogdanovang@ukr.net